

I. UYUŞMAZLIĞIN TARİHİ ARKA PLANI

Türkler ve Ermeniler arasında yüzyıllara dayanan birlikte yaşama deneyimine rağmen, Birinci Dünya Savaşı koşullarında yaşananlar iki halkın birbirinden uzaklaşmasına yol açmıştır. Birinci Dünya Savaşı daha önce benzeri yaşanmamış bir felakettir. En az 16 milyon insan hayatını kaybetmiş, 20 milyon kişi yaralanmıştır. Osmanlı, Avusturya-Macaristan ve Rus İmparatorlukları çökmüş; sınırlar önemli ölçüde değişmiş, kitlesel insan göçleri yaşanmıştır.

Esasen, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş süreci Birinci Dünya Savaşından önce başlamıştır. Batıdan esen milliyetçilik rüzgârları İmparatorluğun özellikle Balkanlardaki büyük toprak kayıplarını beraberinde getirmiş, Osmanlı devlet yapısının daha da zayıflamasına yol açmıştır. 1864'ten 1922'ye kadar en az 4,5 milyon Osmanlı tebaası Müslüman hayatlarını kaybetmiştir. Ayrıca, İmparatorluğun dağılma döneminde, yaklaşık 5 milyon Osmanlı vatandaşı Balkanlar ve Kafkaslardaki anayurtlarından sürülmüşler, İstanbul'a ve Anadolu'ya sığınmak zorunda kalmışlardır. Bu süreçte, İmparatorluğu oluşturan tüm topluluklar acılar yaşamışlardır. Ermenilerin de bu çalkantılı dönemde büyük acılar yaşadıkları, İmparatorluğun ortak kaderini paylaştıkları hakikattir.

Etkili bazı Ermeni örgütlerin, 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, Çarlık Rusya'sının Osmanlı İmparatorluğu'nu zayıflatmaya ve parçalamaya yönelik siyasasına verdikleri destek Osmanlı için ciddi bir güvenlik tehdidi olarak değerlendirilmiştir. Sözkonusu grupların ayrılıkçı faaliyet ve isyanları, çoğunluğu Osmanlı Müslümanlarından oluşan bölgelerdeki silahlı saldırıları, bu tehdidin giderek artmasına yol açmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Ermeni radikaller, etnik açıdan homojen bir Ermenistan kurulması için işgalci Rus ordusunun saflarına katılmaktan geri kalmamıştır.

“Taşnak programı İmparatorluğun çatısı altında özgürlük ve özerkliği amaçlarken, Hınçak programı tam ayrılık ve bağımsızlığı hedeflemekteydi. Sonuç olarak, bu gruplar amaçlarına ulaşmak için farklı taktikler kullandılar. Örneğin, Hınçaklar Ermeni Sorunu'nu hızlı bir şekilde Avrupa'nın dikkatine getirebilmek için kitlesel gösteriler organize ettiler. En dikkate değer eylemleri; 27 Temmuz 1890 Kumkapı Gösterileri, Anadolu'da 1893 Yafta Vakası ve göçebe Kürt aşiretlerine ve Hükümetin vergi tahsildarlarına karşı Ağustos 1894'te başlatılan Sason Ayaklanmasıdır.” (Bedross Der Matossian, Shattered Dreams of Revolution: From Liberty to Violence in the Late Ottoman Empire, 2014 sf.13.)

Bunun üzerine, 1915 yılında Osmanlı Hükümeti, savaş bölgesinde ya da yakınındaki stratejik bölgelerde ikamet eden Ermeni nüfusun, işgalci Rus ordusunun ikmal ve ulaşım hatlarından uzaklaştırılarak, İmparatorluğun güney vilayetlerine yerleştirilmesine karar vermiştir. Savaş hattından uzakta yaşayan, ancak düşmanla işbirliği yaptığı bilgisi alınan veya şüphelenilen bazı Ermeniler de bu uygulamaya tabi olmuşlardır.

“.....Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermenilerin katliamının Nazi Almanyası'ndaki Yahudilerin başına gelenlerle aynı olduğunun öne sürülmesi yanıltıcıdır... Ermenilerin başına gelen, Ermenilerin Türklere karşı savaştan da önce başlayan ve daha geniş ölçekte devam eden kitlesel silahlı isyanının bir sonucudur...” Bernard Lewis, Notes on a Century: Reflections of a Middle East Historian, 2012

Osmanlı Hükümeti yerleri değiştirilen Ermenilerin korunması ve beslenmeleri yönünde planlamalar yapmışsa da, günün koşullarında büyük acılar yaşanmasına mani olamamıştır. İç çatışmalar nedeniyle daha da zorlaşmış savaş koşulları, intikam peşindeki yerel gruplar, eşkiyalık, açlık, salgın hastalıklar ve dağılmakta olan İmparatorluktaki genel hukuksuzluk durumu, tüm ihtimaliyet hesaplamalarının ötesinde büyük bir trajedi yaşanmasına yol açmıştır.

Arşiv belgeleri, emirlere karşı gelerek Ermeni konvoylarına karşı suç işleyen bazı Osmanlı devlet görevlilerinin bulunduğu ve bunların Ermeni kayıplarından sorumlu tutularak 1916 yılında idam dahil çeşitli cezalara tabi tutulduklarını ortaya koymaktadır.

Birinci Dünya Savaşı sonunda fiilen yok olan Osmanlı İmparatorluğunun yerine, İmparatorluğu oluşturan unsurların verdikleri “Kurtuluş Savaşı” sonunda Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu yaşam mücadelesinde Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran milli hareket, işgalci devletlerle olduğu gibi Ermeni isyancılarla da, özellikle 1918-1920 döneminde savaşmak zorunda kalmıştır. Savaştan zaferle çıkan Türkiye Cumhuriyeti, 1923’te Osmanlı İmparatorluğu’nun ardılı olarak “Yurtta sulh cihanda sulh” ilkesiyle dünya sahnesinde yerini alırken, kaybettiği milyonlarca evladının ve yüzbinlerce kilometrekarelik toprağın acısını kalbine gömerek, barış, huzur ve dostluk temelli bir geleceğe odaklanmıştır.

II. 1915 OLAYLARININ DÜNYA GÜNDEMİNE GİRİŞİ

1915 olaylarından neredeyse yarım asır sonra, geçmişin acılarından türetilen yeni bir tarih yazımı hareketi başlamıştır. Yaşanılanları sadece Ermenilerin gözünden anlatmaya ve dünya kamuoyunda popülerleştirilmeye yönelik bu hareketin iki kutuplu dünya düzeni hüküm sürerken ortaya çıkması anlamlıdır. 1960’lı yıllarda Sovyetler Birliği içinde yaşayan Ermeni grupların ön ayak olmasıyla 1915 olayları organize bir propaganda kampanyasıyla dünya gündemine yerleştirilmeye başlanmıştır. Soğuk Savaş koşullarında Batı dünyası yanında yer alan ve Batının güvenliği bakımından hayati rol oynamış olan Türkiye’ye yönelik bu kampanya önemli bir sınama ve mücadele alanı olmuştur.

III. RADİKAL ERMENİ GRUPLAR VE TERÖR

Sovyetler Birliği içinde başlayan bu kampanya bir süre sonra tüm dünyadaki Ermeni gruplara yayılmış, radikalizmi körüklemiş, Türkiye ve Türk kimliğine karşı şiddet eylemlerine neden olmuştur. Türkler için hatırlamanın acı verici olduğu menfur terör saldırıları gerçekleşmiş, dünya kamuoyunun dikkatinin Ermeni tezlerine çekilmesi için 1973’ten itibaren 37 Türk diplomat ve aile mensupları Ermeni teröristlerce, 1915 olayları gerekçe gösterilerek gaddarca katledilmişlerdir.

IV. 1915 OLAYLARINA İLİŞKİN “ERMENİ ANLATISININ” İNŞA SÜRECİ

Terörle meseleyi popülerleştiren ve dünya gündemine yerleştiren terör grupları amaçlarına ulaştıktan sonra, Ermeni radikalizmi bir sonraki safhaya geçmiştir. Zira artık dünyanın merak ettiği ve çok az şey bildiği bir “Ermeni meselesi” vardır. Sıra, zaman zaman sahte belgelerin/fotoğrafların bile kullanıldığı, her şeyden önce sadece Ermenilerin hissiyatına odaklı bir “anlatı/söylem” inşası dönemine gelmiştir. Bu anlatıyı desteklemek için güvenilir olmayan metotlara başvurulması, abartılı veya gerçekdışı hatıratlar kullanılması yoluna da gidilmiştir.

“İnkâr” Kelimesinin Yersiz ve Hukuksuz Şekilde Kullanılması

Ermeni anlatısı, 1915 olaylarını, tarihsel arka planını ve somut olguları bir yana bırakarak, hukuki boyutu ise tamamen gözardı ederek, -a priori- “soykırım” olarak tanımlamaktadır. Soykırım eksenli bu anlatı, bu “sihirli” sözcük Ermeni tezlerine hem görünürlük kazandırmakta, hem de meseleyi adeta kutsayarak dokunulmazlık/sorgulanmazlık sağlamaktadır.

Üstelik böylece, ağır bir mağduriyet hissiyatı yaratılarak insani duygular rahatlıkla istismar edilmekte, Ermeni anlatısına sahip çıkmak siyaseten tek doğru (politically correct) yaklaşım olarak dayatılmakta, aksine bir tutum ise “inkârcılıkla” yaftalanmakta ve suç haline getirilerek bastırılmaya çalışılmaktadır. Oysa, doğası gereği bir iddia “inkâr” edilemez, ancak sorgulanabilir. “İnkâr” kelimesi, karşıt söylemi dolayısıyla tartışmayı engellemek için kasten kullanılmaktadır.

Bu taktikle Ermeni diasporası, vatandaşı olduğu Batılı ülkelerdeki geniş olanakların da yardımıyla, Ermeni söylemini odak alan sayısız yayın bastırmış, dünya kamuoyuna 1915 olaylarını tek yanlı bir bakış açısından okutmuştur. Bu yayınların birçoğu aslında tartışmaya açık birkaç ana kaynağın farklı sürümleridir.

Bu noktada Ermeniler için, “soykırım tezinin”, dünyanın dört bir yanındaki Ermenileri bütünleştiren bir “üst kimlik” unsuru olduğu da unutulmamalıdır. Ne var ki bu “negatif bir kimliktir” ve Ermeniler için olumlu etki yaratmadığı, Ermenistan’ı ise dünyadan izole bir konuma ittiği ortadadır.

“1915’de ve müteakip yıllarda cereyan eden olaylardan mağdur olanların torunlarının birçoğu -özellikle Ermeni diasporasına mensup olanlar- kimliklerini, toplumlarının soykırım mağduru olduğu algısı etrafında inşa etmektedir.” **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Perinçek v. İsviçre Davası Büyük Daire Kararı, 15.10.2015, para.156.**

Üçüncü ülkelerin bazıları içinse “soykırım tezleri”, konjonktüre bağlı olarak zaman zaman Türkiye’ye karşı değerlendirilmek istenilen bir dış politika aracıdır.

Osmanlı Ermenilerinin Acılarını İnkâr Etmek Mümkün Değildir.

Tüm bu tespitlerimiz soykırım tezinin temelsizliğine dikkat çekmek içindir.

Ermenilerin büyük acılar yaşadıklarını ve birçoğunun hayatını kaybettiğini kimse inkâr edemez. Aynı dönemde hayatlarını kaybeden ve Batılı tarihçiler tarafından çoğunlukla görmezden gelinen milyonlarca Müslüman Osmanlı’nın olması, Ermenilerin kayıplarının göz ardı edilmesini veya küçümsemesini gerektirmez. “Ateş düştüğü yeri yakar.”

Ne var ki, tarihi olguları, savaş koşullarını ve hukuku göz ardı ederek, 1915’te yaşananları tanımlamak için tek seçenek olarak soykırım üzerinde ısrarcı olmak, hayatını kaybedenlerin hatıralarını onurlandırmanın tek yolu olmadığı gibi, bu anomali, Türklerle Ermenilerin yeniden bir araya gelerek, uzlaşmalarını da engellemektedir.

“... I. Dünya Savaşı’ndaki ölümleri soykırım olarak nitelendiren Ermeni iddialarının

dayanakları Jöntürk rejiminin kasıtlı olarak katliam yaptığı suçlamasını kanıtlamakta yetersiz kalmaktadır...” (Guenter Lewy, **Revisiting the Armenian Genocide, Middle East Quarterly, Fall 2005, sf. 3-12**)

1915 Olaylarının Ne Şekilde Tanımlanacağına Dair Siyasi, Bilimsel veya Hukuki Oydaşmadan Bahsedilemez. Mesele, Meşru Bir Tartışma Konusudur.

“[Doğu Perinçek dava konusu sözleriyle], Mahkeme'nin kamu menfaatini ilgilendiren bir mesele olarak gördüğü (...) ve “yalnızca Türkiye’de değil, uluslararası alanda da hararetli bir tartışma” olarak tanımladığı, eskiden beri var olan bir ihtilafa iştirak etmiştir.” Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Perinçek v. İsviçre Davası Büyük Daire Kararı, 15.10.2015, para. 231.

Acılı bir geçmişe sahip Ermenilerle dayanışma halinde olunduğunu göstermek için Ermeni görüşlerini tartışılmaz biçimde kabul etmek, diğer halklar tarafından yaşanan büyük acı ve kederi göz ardı etmekte, **Türkleri haksız şekilde şeytanlaştırmaktadır.**

Parlamentoların Tanıma Kararları, Sadece Gündelik Siyasi İradeyi Yansıtmakta, Hukuki Bağlayıcılık Taşımamaktadır.

Batı ülkelerinde yaşayan Ermeni toplulukları 1915 olaylarının uluslararası toplumca soykırım olarak tanınmasına odaklanmış, Ermeni kimliği yaratmayı hedeflemiş ve çok iyi örgütlenmiş milliyetçi dernekler tarafından temsil edilmektedir. Böylece, Ermeni anlatısının, genel kabul gördüğü, hatta üzerinde oydaşma bulunduğu gibi bir kamuoyu algısı yaratılmıştır. Aktif halkla ilişkiler kampanyaları bu algının yaygın şekilde duyulmasına yol açmıştır. Oysa, konu üzerinde bir “siyasi oydaşma” yoktur. Yaklaşık 200 ülke arasından 25 ülke parlamentosunun Ermeni tarih anlatısını destekleyen, çoğunluğu bağlayıcı olmayan kararları uluslararası konjonktürel şartlara bağlı olarak almış olmaları herhangi bir anlam ifade etmemektedir. Bu kararların bir kısmının oldubittilerle alındığı, oylamalarda Ermeni anlatısı aleyhine oy vermiş parlamenterler de bulunduğu; karmaşık bir tarihi meselenin bütününe görmeden, kanaatler, çoğu kez de önyargılar veya dini gerekçelerle meseleye yaklaşıldığı ortadadır.

Örneğin, 1915 olaylarının soykırım olarak tanınmasını öneren bir karar tasarısını 2008 yılında 37’ye karşı 245 oyla reddeden İsveç Parlamentosu, iki sene sonra 2010 yılında benzer içerikte bir karar tasarısını 150’ye karşı 151 oyla kabul etmiştir. Acaba aradan geçen bu iki senelik sürede ortaya çıkartılıp da İsveç Parlamentosu’nu tutum değişikliğine sevk edecek derecede yeni tarihsel bulgular nelerdir? İsveç örneği, bu tür kararların değişkenliğini ve tutarsızlığını açıkça göstermektedir.

“Gerçek hakem halklar ve onların vicdanlarıdır. Benim vicdanımda ise, hiçbir devlet erkinin vicdanı, hiçbir halkın vicdanı ile boy ölçüşemez. Benim tek isteğim canım Türkiyeli arkadaşlarımla ortak geçmişimi alabildiğine etraflıca ve de o tarihten hiç de husumet çıkarmamacasına özgürce konuşabilmek...” Hrant Dink, 1 Kasım 2004

1915 Olaylarına İlişkin “Akademik Oydaşma”dan Bahsetmek de Sözkonusu Değildir.

Ermeni tezlerini savunan akademisyenler kadar, soykırım tezini desteklemeyen yabancı tarihçiler de mevcuttur. Bunlar Ermenilerin acılarını kabul etmekte ama yaşananları bütüncül bir anlayışla değerlendirerek, 1915 olaylarının soykırım olarak tanımlanamayacağını öne sürmektedirler.

“...tarihsel araştırmanın, doğası gereği, ihtilaflı ve tartışmalı olması, kesin sonuçlara ulaşmaya, objektif ve mutlak gerçekleri ifade etmeye pek imkan vermemesi nedeniyle, işbu davadakine benzer olaylar hakkında, özellikle akademik düzeyde, bir “genel oydaşma” olabilmese şüphelidir.” **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Perinçek vs. İsviçre Davası Daire Kararı, 17.12.2013, para.117.**

V. 1915 OLAYLARININ HUKUKİ BOYUTU

Belki de her şeyden çok konunun hukuki boyutuna ilişkin bilgisizlik üzerinde durulmalıdır. Soykırım uluslararası hukukta açıkça tanımlanmış spesifik bir suçtur. İlk defa 1948 tarihli BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’nde tanımlanmış olup, yürürlük tarihinden önce gerçekleşmiş olaylar Sözleşme’nin uygulama alanı dışındadır.

“Uluslararası Adalet Divanı, Sözleşme’nin geçmişe dönük olmadığı kanaatindedir... Sözleşme’nin esasa ilişkin hükümleri devlete, Sözleşme’ye taraf olmasından önce gerçekleşmiş olaylarla ilgili yükümlülükler getirmemektedir.” **Uluslararası Adalet Divanı, Hırvatistan v. Sırbistan, 3.2.2015, para.99-100.**

Kaldı ki, bir olayın soykırım olarak nitelendirilebilmesi için, 1948 tarihli Soykırım Sözleşmesi’nde aranan şartların var olduğunun kesin kanıtlarla ortaya konulması gerekmektedir. Peşin hükümler ve kanaatler üzerinden 1915 olaylarını soykırım olarak tanımlamak hukuku yok saymaktır. Bu anlaşılır ve kabul edilebilir değildir.

“...soykırım suçunun oluşması için, yalnızca hedef alınan grubun üyelerinin bu gruba üye olmaları nedeniyle hedef alınmaları değil, aynı zamanda işlenen fiillerin, kısmen veya bütünüyle, grup olarak yok etmek amacıyla gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla, dar bir şekilde tanımlanan ayrıca kanıtlanması zor olan hukuki bir kavram sözkonusudur. Mahkeme, Perinçek’in mahkûmiyetini meşru kılmak için, İsviçre mahkemelerinin atıfta bulunduğu (1915 olaylarının soykırım olduğu yönünde) “genel oydaşmanın” sözkonusu çok özel hukuki hususları kapsadığına ikna olmamıştır. **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Perinçek vs. İsviçre Davası Daire Kararı, 17.12.2013, para.116.**

1915 olaylarını soykırım olarak nitelendiren herhangi bir uluslararası ceza mahkemesi kararı bulunmamaktadır.

Bir olayın soykırım olup olmadığına ancak yetkili bir uluslararası mahkeme karar verebilir. Ayrıca, bir olayın soykırım olarak tanımlanması çok ciddi bir iddiadır ve özellikle kasıt unsurunu da açıkça ortaya koyarak, iddia sahibince yetkili bir mahkeme önünde ispatlanması gerekir. Holokost, Ruanda ve Srebrenitsa soykırımlarında olduğu gibi, sadece uzman bir mahkemenin titizlikle çalışması ile bu suçun tespit edilmesi mümkündür. Bu itibarla, 1915 olayları için soykırım tanımını kullanmak hukuka aykırıdır.

1915 olaylarının Holokost ile bir tutulması da mümkün değildir. İkisi arasında hem hukuksal hem tarihsel olarak, ayrıca, günümüze dek uzanan yansımaları açısından ciddi farklar vardır.

*“İşbu dava, Holokost suçlarının inkarı davalarından açıkça farklıdır (...) [Holokost davalarında] inkar edilen, Nazi rejimi tarafından işlenmiş ve (...) sarıh bir hukuki temele dayanılarak mahkumiyetlerle sonuçlanmış suçlardır (...) [Holokost davalarında] sorgulanan tarihsel olguların açıkça ispat edildiği, uluslararası bir mahkeme tarafından saptanmıştır (...) Mahkeme, Holokost’un inkârının bugün antisemitizmin asıl itici gücü olduğu görüşünü paylaşmaktadır. Halen güncelliğini sürdüren ve uluslararası toplumun karşısında kararlılık ve ihtiyat göstermesi gereken bir fenomenin sözkonusu olduğu kanaatinde dir. 1915’te ve izleyen yıllarda yaşanan trajik olayların hukuken “soykırım” olarak nitelenmesini reddetmenin aynı etkilere sahip olduğu söylenemez.” Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, **Perinçek vs. İsviçre Davası Daire Kararı, 17.12.2013, para.117 ve 119.***

VI. TARİHİ DOSTLUK VE İŞBİRLİĞİNİ YENİDEN İNŞA ETMEK

Türkler ve Ermeniler ortak geçmişlerindeki zorlu dönemleri unutmaksızın tarihi dostluklarını yeniden inşa etmek için çalışmalıdırlar. Bir asır önce yaşanmış bir konunun iki komşu ve yakın halkın bugününü ve geleceğini bu ölçüde esir alması normal değildir. Ermeni terör örgütlerinin Türk diplomatlarına yönelik suikastları ve sonrasındaki soykırım propagandasına kadar Ermeni ve Türklerin tüm dünyada sosyal düzeyde birbirlerine çok yakın olduklarını bugün pek çok insan hatırlamamaktadır.

Yeniden bu yakınlığın sağlanabilmesi için diyalog sürecini başlatmak, farklı görüşlere saygı göstermek ve empati kurmaya çalışmak gerekir. Böylece Türk ve Ermeni tarih anlatılarının “adil bir hafıza” etrafında birbirine yakınlaşmasının yolu da açılabilir.

Bunun gerçekleşebileceği inancıyla, Türkiye, kendi arşivleri ile Ermenistan ve üçüncü ülkelerdeki arşivlerde 1915 olayları konusunda araştırma yapılması için Türk, Ermeni ve diğer ülkelerin uzmanlarından oluşacak bir ortak tarih komisyonunun kurulmasını önermiştir. Sözkonusu komisyonun bulguları, bahse konu trajik dönemin her iki tarafta daha iyi ve adil şekilde anlaşılabilmesini sağlayabilecek, Türkler ile Ermeniler arasındaki normalleşmeye katkıda bulunabilecektir.

Geleceğe odaklanan bir anlayışla, önyargıları kıran, çatışma kültürüne ait ezberleri yıkan, zamanın ruhuna uygun yapıcı bir söylem oluşturulması da ayrı bir gerekliliktir.

Bu anlayışla Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 23 Nisan 2014 tarihinde Başbakanlık yayınladığı taziye mesajı önemli bir dönüm noktasıdır. 1915 olaylarında hayatını kaybedenlere saygıyı merkez alan, tarihi hakikatleri adil bir hafıza temelinde araştırırken, geleceğe odaklanmayı öngören mesaj, incitici söylemlerden uzak durulmasının ve farklı görüşlere empatiyle yaklaşılmasının önemini vurgulamaktadır. Aynı biçimde, Başbakan Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu’nun, 20 Ocak 2015 günü Hrant Dink’in ölüm yıldönümü dolayısıyla ve 24 Nisan 2015 günü, Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılış döneminde hayatını kaybeden Ermeniler için yaptığı açıklamalarda da Türkiye’nin bu söyleminin içselleştirildiği görülmektedir.

“Kadim ve eşsiz bir coğrafyanın benzer gelenek ve göreneklere sahip halklarının, geçmişlerini olgunlukla konuşabileceklerine, kayıplarını kendilerine yakışır yöntemlerle ve birlikte anacaklarına dair umut ve inançla, 20. yüzyılın başındaki koşullarda hayatlarını

kaybeden Ermenilerin huzur içinde yatmalarını diliyor, torunlarına taziyelerimizi iletiyoruz.” **Recep Tayyip Erdoğan, 23 Nisan 2014**

Türkiye, bu samimi söylemi sürdürme ve içini doldurma yolunda yeni adımlar atmaya devam etmektedir. Bu çerçevede, Osmanlı Ermenilerinin hatırasına ve Ermeni kültürel mirasına sahip çıkılması öncelikli bir hedeftir. 24 Nisan 2015 günü İstanbul Ermeni Patrikhanesince 1915’teki kayıpları anmak için düzenlenen dini törene ilk kez Türkiye Cumhuriyetini temsilen Bakan düzeyinde katılım sağlanmıştır.

“Ermeni toplumunun geçmişte yaşadığı üzüntü verici hadiseleri bildiğimizi ve acınızı samimiyetle paylaştığımı bir kez daha ifade ediyorum. Osmanlı Ermenilerinin dünyanın her yerindeki torunlarına gönül kapımızın sonuna kadar açık olduğunu da bilmenizi istiyorum.”
Recep Tayyip Erdoğan, İstanbul Ermeni Patrikhanesi’nde yapılan dini törene gönderilen mesajdan, 24 Nisan 2015)

Dostluk ve normalleşme yönündeki bu adımların Ermenistan tarafında henüz karşılık bulmaması cesaret kırıcıdır.

Son tahlilde, uzlaşma yollarını açmak, samimi ve insani bir duruşla geleceğe odaklanmak, genç kuşakların kalplerine ve zihinlerine yerleştirilmeye çalışılan nefret ve intikam hisleri yerine, karşılıklı anlayış ve duygudaşlık kavramlarını öne çıkarmak bu çağa yakışan yegâne tutumdur.

“İki kadim halkın birbirini anlama ve birlikte geleceğe bakma olgunluğuna ulaşmaları mümkündür. Aynı coğrafyayı ve uzun bir tarihi paylaşan Türkler ve Ermeniler, tüm meselelerini yalnızca kendi aralarında konuşabilirler; çözüm yollarını da yine yalnızca birlikte arayabilirler.” **(Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, Hrant Dink’in ölüm yıldönümü dolayısıyla yaptığı açıklamadan, 20 Ocak 2015)**

“Geride bıraktığımız yıllar, çatışan hafızaların birbirine dayatılmasının sonuç getirmeyeceğini göstermiştir. Hakikate ulaşmak için adil hafıza, duygudaşlık, saygılı bir dil, makul ve nesnel bakış yeterlidir. Yüz yıl önce, sevinç ve hüzünde aynı kaderi paylaşmış iki halkın torunları olarak bize düşen ortak sorumluluk, yüzyılım yaralarını sarıp, insani bağlarımızı yeniden tesis etmektir.” **(Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılış döneminde hayatını kaybeden Osmanlı Ermenilerine ilişkin açıklamadan, 24 Nisan 2015)**